

GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

MUZEJSKI VJESNIK

9

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kutina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice i Virje)

UREDNIŠTVO

Odgovorni urednik: Franjo Horvatić

Urednik, lektura, korektura: Zorko Marković

Redaktura, tehnički urednik: Marijan Špoljar

Naslovna stranica: Mladen Jakupec

Muzejski vjesnik izlazi jednom godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Glasilo solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.
Za sadržaj priloga odgovaraju autori.

Nakladnik

Centar za kulturu, OOUR Muzej grada Koprivnice

ZA NAKLADNIKA

Franjo Horvatić

TISAK

SOUR »PODRAVKA«, OOUR Koprivnička tiskara, 1986.

BROJ 9 – VELJAČA 1986.

GOD. IX

kuce, koje su postojale za vrijeme rata. U ovim zgradama bile su smještene mnoge institucije i organizacije u periodu od 1942. do 1944. godine. Kalnik je bio središnja baza NOB-a u sjeverozapadnoj Hrvatskoj što se može vidjeti i iz same postave. U samom Ludbreškom Ivanču bili su smješteni Oblasni komitet KPH za zagrebačku oblast, čiji je predsjednik bio Mika Špiljak, zatim Oblasni komitet SKOJ-a i Oblasni komitet AFŽ-a. Nadalje, u ovom su mjestu bile smještene Intendantura Komande Kalničkog partizanskog područja, Štab II. operativne zone, Agitprop-odjel OK KPH Varaždin, Okružni Komitet KPH Varaždin, Štab Kalničkog partizanskog odreda, Štab diverzantskih grupa, Straža OK KPH Varaždin, ambulante, Radio-stanica, telefonska centrala, stanovi za liječnike i pojedine radionice. Nadalje, u postavi su izložene fotografije pojedinaca koji su svojim radom i zalaganjem zaslužili dužno poštovanje naroda, ne samo ovoga

kraja već i mnogo šire: Među ostalima tu su fotografije narodnog heroja Mike Špiljaka, narodnog heroja Nikole Severovića, koji je poginuo u Ludbreškom Ivanču, fotografija Bože Lajnera, komandanta prve Kalničke partizanske grupe koja se još naziva i prvim Kalničkim partizanskim odredom, kao i fotografije pojedinih ljudi i žena iz L. Ivanca i okolnih mjesta, aktivnih u vojnim jedinicama ili u pojedinim antifašističkim tijelima i organizacijama. Iz postave se nadalje može pratiti i vidjeti razvitak vojnih jedinica, te vidjeti fotografije pojedinih grupa boraca ovih jedinica. I na kraju napomenimo da je postava pozitivno ocijenjena od strane svih posjetitelja, među kojima je na dan obilježavanja godišnjice bio veliki broj preživjelih boraca i sudionika pojedinih jedinica, kao i mještana ovoga i susjednih mjesta, iako postava još uvijek nije potpuno definirana s obzirom da je već u narednom periodu prikupljeno više fotografija koje će ovdje biti izložene.

Magdalena Lončarić, Gradski muzej Varaždin

SPOMEN-MUZEJ VIDOVIĆ MLIN – BAZA 1

Spomen-muzej Vidović mlin – Baza 1 nalazi se u selu Kućanu Gornjem nedaleko Varaždina. Otvoren je 1971. godine povodom proslave 30. godišnjice ustanka naših naroda. Posvećen je obitelji Vidović koja je dala velike žrtve u NOB-u, a uređen je u bivšem mlinu ove obitelji. U mlinu se za čitavo vrijeme rata nalazila jedna od najznačajnijih partizanskih baza (tzv. Baza 1) na području OK KPH Varaždin. Inicijativu za uređenje mlina kao Spomen-muzeja dao je Općinski odbor SUBNOR-a Varaždin, a muzej se nalazi u sastavu Gradskog muzeja Varaždin.

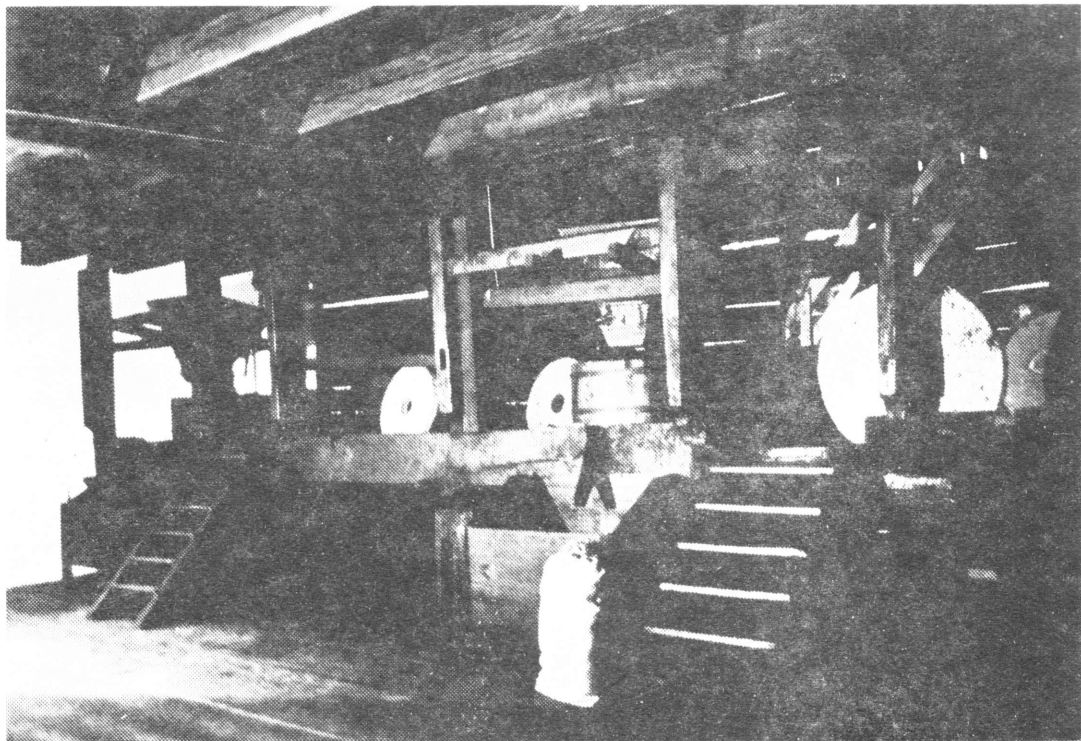
Odmah nakon okupacije stvaraju se ilegalne partizanske baze u svim krajevima naše zemlje. Baze su bile mjesta okupljanja i sastajanja partijskih radnika i boraca NOV Jugoslavije. U njima su se održavali ilegalni partijski sastanci, prikupljalo oružje, sanitetski materijal, odjeća i drugo potrebno za borbu, a odatle se slalo partizanima na teren.

Još od lipnja 1941. godine, kada se u Vidović mlin sklonio Florijan Bobić, član OK KPH Varaždin, kasnije politički sekretar i narodni heroj, mlin postaje mjesto okupljanja komunista i boraca, te članova Okružnog i Kotarskog komiteta KPH Varaždin. Borci su ga nazivali partizanska baza broj 1. Od organizatora ustanka s ovog područja kod Vidovića su svračali pored Florijana Bobića i Karlo Mrazović Gašpar, Gabriel Santo Kum, Stjepan Ivić Mali i drugi. Članovi obitelji Vidović pružali su im sklonište i brinuli se o njihovoj sigurnosti. Ilegalni sastanci komunista i boraca održavali su se u gospodarskim zgradama, a u potkrovlju mlina nalazilo se tajno skrovište za oružje. Za vrijeme NOB-a u mlinu je povremeno radila i tehnika OK KPH Varaždin. 15. ožujka 1942. godine kod mlina je formirana grupa boraca koja se na Kalniku spojila s još dvije grupe i prerasla u Kalničku partizansku četu.

Prije rata u mlinu u Kućanu Gornjem živjelo je 28 članova obitelji Vidović. Vlasnici mlina bili su braća Baltazar–Bolto i Josip Vidović, te njihovi bratići Matija i Stjepan. Svaki od njih imao je brojnu obitelj. Još prije rata neki od članova obitelji bili su aktivni sudionici radničkog pokreta. Kada je počeo NOB mnogi su postali aktivni borci NOV Jugoslavije i suradnici NOP-a. U selu Zbelavi, udaljenom nekoliko kilometara od Kućana Gornjeg, nalazio se još jedan mlin koji je također pripadao obitelji Vidović. Vlasnik mlina bio je Stjepan Vidović, brat Bolte i Josipa. I u ovom mlinu bila je za vrijeme rata partizanska baza, zvana Baza 2. Uoči rata u ovom mlinu živjelo je šestoro članova uže obitelji Vidović.

Godine 1942. ilegalne partizanske baze bile su otkrivene. Tada počinju hapšenja, odvođenja u logore i stradanja obitelji Vidović i nastavljat će se do kraja rata. Devet članova obitelji Vidović izgubilo je život u ustaškim logorima, dva člana su poginula u NOB-u kao borci NOV Jugoslavije. Rat je preživjelo šest aktivnih boraca NOR-a.

Tragična sudbina obitelji Vidović, žrtve koje je dala za slobodu, značenje mlina kao partizanske baze i mjesta odakle je krenula velika grupa boraca na Kalnik, bili su poticaj da se u mlinu obitelji Vidović u Kućanu Gornjem otvori Spomen-muzej. Pored toga što je mlin u Kućanu Gornjem jedno od najznačajnijih spomen-obilježja iz NOR-a varaždinskog područja, on je i vrijedan spomenik kulture. Rješenjem Konzervatorskog zavoda Hrvatske iz 1955. nalazi se pod zaštitom. Da bi se uredio Spomen-muzej 1971. godine, izvršena je najprije adaptacija unutrašnjeg i vanjskog dijela zgrade, te obnova i zaštita mlinskih postrojenja koja su bila jako dotrajala. Srušene su naknadno dozdane prostorije, zidovi su ožbukani i okrečeni.

Unutrašnjost mlina (foto: D. Puttar)

Uz etnografske predmete u stalnom postavu muzeja bili su izloženi eksponati koji prikazuju značenje ovog objekta kao partizanske baze, te učešće obitelji Vidović u NOP-u. Uz to bio je prikazan i veliki doprinos stanovnika kućanskih sela i Zbelave radničkom pokretu i NOR-u, a izloženi su i eksponati koji svjedoče o narodnim herojima iz ovih sela.

Tokom godina zgrada mlina sve je više propadala. Zbog velike vlage otpala je žbuka sa zidova, drvena građa je djelomično istrula, a krov je prokišnjavao. Od velike vlage oštećen je i stalni muzejski postav. Zbog toga se 1985. godine prišlo ponovnom uređenju objekta, a ujedno se počelo raditi na pripremanju novog stalnog postava Spomen-muzeja. Prilikom uređenja stalnog muzejskog postava došlo je do reduciranja eksponata, tako da je iz Muzeja uklonjen dokumentacijski materijal o učešću stanovnika kućanskih sela i Zbelave u radničkom pokretu i NOB-u. U prizemnom dijelu, gdje se nalaze mlinska postrojenja i dio za stanovanje, uređen je etnografski postav, dok je prikaz historijata Baze 1 i obitelji Vidović postavljen u tavanskoj sobi Muzeja. Osnovni cilj ovih izmjena bio je očuvanje autentičnosti prostora i uređenje takvog postava kakav je adekvatan ovakvom tipu muzeja, tj. spomen-muzeja.

Ponovno otvorenje Spomen-muzeja Vidović mlin Baza 1 bilo je povodom proslave 27. srpnja, Dana ustanka naroda Hrvatske, 1985.

Posjetitelj muzeja s glavnog ulaza dolazi najprije u prostrani mlinski prostor, tzv. »melnicu«, čiji je pod izrađen od nabijene zemlje, a svod je od drveta, tzv.

grednik. S druge strane nalaze se dva mlinska postrojenja, a s lijeve su tri prostorije, od kojih svaka ima zaseban ulaz. Prva prostorija s lijeve strane je soba ili »hiža« u kojoj je nekada živjela obitelj Vidović, a sada je uređena kao spomen-soba. Namještena je

Vidović mlin – jugozapadna strana (foto: D. Puttar)

starinskim seoskim namjestajem karakterističnim za ovaj kraj. Druga prostorija je kuhinja, u kojoj se nalazi zidana krušna peć. Uz nju se nalazi pribor za pripremanje kruha i drugo posuđe za pripremanje hrane. Treću prostoriju obitelj je nazivala »špajza«, a služila je kao čekaonica. U njoj se čekalo na meljavu. Sada je tu prodajno mjesto informacijskog materijala vezano uz Spomen-muzej.

Drvenim stepenicama iz desnog dijela »melnice« dolazi se na tavan mlina. Tu se nalazi soba koja je nekada služila za stanovanje, a sada je uređena u moderan izložbeni prostor, sa stalnim muzejskim postavom. Ovdje su izloženi dokumenti, fotografije i predmeti koji svjedoče o sudjelovanju članova obitelji Vidović u radničkom pokretu i NOB-u, te o herojstvu i stradanju pojedinih članova ove brojne obitelji. Izloženi eksponati upoznaju posjetitelja i s historijatom par-

tizanskih Baza 1 i 2. Desno od ove prostorije nalazi se skrovište, gdje su se za vrijeme rata ispod podnih greda skrivali i spremali oružje, municija, sanitetski materijal i drugi predmeti koje su borci koristili u ratu.

Novi muzejski postav radili su kustosi Gradskog muzeja Varaždin, Magdalena Lončarić, kustos odjela Muzeja narodne revolucije i Ljerka Albus, kustos Et-nografskog odjela. Najveći broj eksponata izloženih u muzeju prikupila je Ivanka Štager, viši kustos GMV, odjel Muzej narodne revolucije, koja je izvršila i prvi postav Spomen-muzeja, 1971. godine, povodom ponovnog otvorenja, Gradski muzej Varaždin tiskao je i vodič Spomen-muzeja. Uređen i obnovljen Spomen-muzej Vidović mlin – Baza 1 u Kućanu Gornjem, trebao bi postati mjesto trajnog okupljanja omladine i radnih ljudi varaždinskog kraja u svrhu njegovanja revolucionarnih tradicija našeg NOB-a.

Božidar Gerić, Gradski muzej Bjelovar

SPOMEN-SOBA NARODNOG HEROJA GRGE JANKEZA - MARIJANA

Odajući poštovanje i zahvalu narodnom heroju Grgi Jankezu – Marijanu sjećanjem na njegov revolucionarni put i rad, u Gradskom muzeju Bjelovar uređena je stalna izložba pod nazivom »SPOMEN-SOBA NARODNOG HEROJA GRGE JANKEZA« kojom se željelo trajno obilježiti revolucionarno djelovanje Grga Jankeza–Marijana.

Grga Jankez rođen je 12. ožujka 1906. godine u selu Ivanjskoj kod Bjelovara. U Bjelovaru je učio postolarski zanat, i već tada kao naučnik postaje član sindikata kožaraca u kojem vrlo aktivno djeluje. Kao i mnogi drugi predstavnici radničke klase doživljava nezavidnu sudbinu šegrta kojeg su izrabljivali majstori u obučarskim radionicama širom Hrvatske i Srbije. Radio je u obučarskim radionicama širom zemlje (u Vrhovinama, Pakracu, Ogulinu, Valjevu, Beogradu, Zaječaru i drugim). Njegova aktivnost u sindikalnom pokretu pala je u oči policiji koja ga je držala pod prismotrom. Usljed toga, kao i teških uvjeta rada, morao je često mijenjati gazde i mjesto boravka.

U Zaječaru je biran za sekretara Mjesnog sindikalnog vijeća, tada postaje i član SKOJ-a, a ubrzo i član KPJ (1927). Organizirao je Radničko kulturno-umjetničko društvo »Abrašević« i Radnički sportski klub »Mladi radnik« koji su služili za okupljanje napredne omladine. Sudjelovao je u organiziranju proslave 1. maja 1927. godine, kada su zaječarski radnici prvi put, na svoj praznik, potpuno obustavili rad. Tada je postao i sekretar Mjesnog komiteta KPJ u Zaječaru.

1928. godine, u predvečerje šestojanuarske diktature, Grga se vratio u Zagreb gdje se uključio u aktivnost Partije i Sindikata. Kooptiran je u Gradski komitet SKOJ-a, a ubrzo i u Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku. U isto vrijeme radi u redakciji »Mladog boljševika«, koji je izlazio u Zagrebu. Veoma aktivan

na tom poslu, u jednoj od racija koje je policija često organizirala u vrijeme diktature, Jankez je uhvaćen s više primjeraka »Mladog boljševika« i licima koji su bili pripremljeni za raspačavanje. Uhapšen je 1929. godine i svirepo mučen kako bi priznao otkud mu leci i tko su mu suradnici. Izdržao je sva zlostavljanja, a da nije odao niti jednog druga ni organizaciju. Osuđen je na šestogodišnju robiju koju je izdržao u robijašnicama u Sremskoj Mitrovici i Lepoglavi. Grga je na robiji s osuđenim komunistima organizirao crveni komunistički univerzitet na kojem je učio i stjecao nova znanja. Sudjelovao je u akcijama štrajkova glada i drugim akcijama koje su organizirali komunisti.

Po izlasku s robije vlasti su ga internirale u rodno mjesto. Nakon kraćeg zadržavanja, ubrzo je pobjegao, otišao u Niš (1936) i nastavio revolucionarnom aktivnošću. Izabran je u Oblasni komitet KPJ u Nišu. Policija mu je ušla u trag i uhapsila ga. Kod sprovođenja iz Niša u Beograd uspio je iskočiti iz vlaka u pokretu i pobjegao. Nakon kraćeg boravka u Paraćinu, otišao je u Kragujevac gdje je izabran za sekretara Oblasnog komiteta. 1937. godine, kad je došlo do velike kragujevačke provale, Jankez je uspio pobjeći i kao ilegalac odlazi u Zagreb. Odatle se ilegalno prebacio u Austriju, a zatim u Francusku. S lažnim pasošem (kao češki građanin) u grupi jugoslavenskih dobrovoljaca prešao je Pirineje i priključio se borcima Internacionalnih brigada u Španjolskoj, listopada 1937. godine. U Španjolskoj se istakao hrabrošću u mnogim velikim bitkama za obranu Republike. Kada je republikanska armija pod pritiskom domaćeg i međunarodnog fašizma doživjela poraz, Jankez se s ostalim borcima Interbrigada povukao iz Španjolske i dospio u koncentracioni logor u Francuskoj, gdje je ostao 28 mjeseci.